

Pot spominov in tovarištva – spomenik Ljubljani, mestu heroju

Ljubljana je edino mesto, ki je bilo v drugi svetovni vojni v celoti spremenjeno v koncentracijsko taborišče. V noči na 23. februar je fašistični okupator obdal mesto z bodečo žico, dopolnjeno z žarometi in z bunkerji s posadko, misleč, da bo s tem zatrl vseljudski odpor. Zato ima Ljubljana možnost in pravico, da to junaško obdobje trajno obeleži na poseben način. Sprejeta je bila pobuda ljubljanske mladine, da se na prostoru, kjer je tekla žica, zgradi drevored, imenovan »Pot spominov in tovarištva« (Najprej Aleja spominov in tovarištva). S tem je bila sprejeta politična odločitev, da Ljubljana dobi živ spomenik NOB in revoluciji, ki so jo vsestransko podprli prebivalci mesta.

Idejni projekt PST je bil v javnosti prvič predstavljen 22. 7. 1972 v Muzeju NOB v Ljubljani, nato pa še v vseh ljubljanskih občinah in v nekaterih šolah in domovih. Odbor za gradnjo PST je bil ustanovljen 17. 10. 1974; njegov predsednik je že ves čas tovariš Franc Kimovec-Žiga. Za zaščito trase in gradnjo PST so bili 1. 1975 sprejeti potrebni odloki in pravilniki. Za izračun celotnega objekta je bila ustanovljena posebna finančna komisija, ki je izračunala, da bi v letu 1975 za realizacijo PST potrebovali 50 milijonov din. Za zbiranje tega denarja je bil predlagan, sprejet in podpisan poseben družbeni dogovor. Sredstva naj bi zbrali v 4 letih, tako da bi bila PST zgrajena do proslave 40-letnice Osvobodilne fronte.

Zamisel PST

Zamisel se je rodila leta 1972 in se do leta 1975 »uzakonila« s Pravilnikom za izvajanje urbanističnega načrta PST, ki je sestavni del odloka PST.

PST bo 34.283 m dolg drevored, »zeleni prstan« okrog mesta, s 4 m široko posekano peš potjo in s posebej urejenimi spominskimi kamni (6) ob vpadnicah. Praviloma bo obdajala Pot na vsaki strani 8 m široka zelenica. Skupna širina PST je torej 20 m. To bo sprehajalna pot s klopmi, brez motorizacije in brez kolesarjev, eno do redkih območij miru. V končni izvedbi bo PST park, velik 680.000 m². V urbaniziranih in zgrajenih naseljih se bo PST seveda prilagajala obstoječi gradnji, glede poteka prek Golovca pa je bila naknadno sprejeta odločitev, da se pot razširi na 2 m in da poveže vse spominske kamne, s čimer bo trajno omogočena prireditev »Pohod po poteh partizanske Ljubljane« ob prazniku Osvobodilne fronte Ljubljane, 9. maja in vrsta drugih prireditev, n. pr. »Živi obroč« mladih, športne prireditve, pohodi itd.

Za oznako PST na urbaniziranih površinah se pripravlja posebna likovna rešitev, tako na pločnikih kot s posebnimi reliefi.

Gradnja PST

Najprej moramo poudariti, da se Pot spominov in tovarištva intenzivno gradi od leta 1978, ko so tudi začela pritekati večja sredstva po družbenem dogovoru. Trditve, da se je gradnja pričela že dosti prej, niso realne, ker so potekale takrat le priprave oziroma manjše prostovoljne akcije. PST se gradi skladno z zakoni in predpisi o investicijah, ki jih odbor dosledno upošteva.

Z dokončanjem akcije za Rožnikom, v KS Komandanta Staneta, z dokončanjem odsekov od Hošminhove do Tomačevske ceste, na Golovcu in še nekaterih krajših odsekov je skupno 12.467 m PST zgrajenih in bolj ali manj hortikulturno urejenih. Dela na PST izvajajo poleg mladinskih delovnih brigad tudi Komunalno podjetje Ljubljana, TOZD Komunalne gradnje in TOZD Rast. Opozoriti moramo, da smo poslali ponudbe tudi drugim morebitnim izvajalcem, ki pa za to gradnjo niso bili zainteresirani oziroma jim omenjene zmogljivosti tega ne dovoljujejo.

Pobuda prvoborcev v preteklem letu, da bi večja gradbena podjetja v Ljubljani gradila posamezne odseke PST, se še ni mogla ostvariti zaradi vrste objektivnih težav pri pripravi gradnje.

Vloga mladine

Aktivnost ljubljanske mladinske organizacije (mestne in občinskih) v zvezi z gradnjo PST se je uveljavila predvsem v pripravi vsakoletnih poletnih delovnih akcij. Lani in letos so bile organizirane tudi enodnevnne akcije srednješolske mladine, ki so bile zelo dobro sprejete. Na uspeh mladinskih delovnih akcij za gradnjo PST seveda ne smemo gledati samo z vidika rentabilnosti, čeprav tudi prihrankov pri gradnji ni zanemarljiv. Delo v brigadi je za udeležence posebno doživetje, tako v delovnem, družabnem, družbenem, vzgojnem in še marsikaterem smislu. Vse pojave v brigadirskem življenju, pozitivne, a tudi negativne, je treba gledati skozi to prizmo, zato lahko rečemo, da je bil končni rezultat delovnih akcij v minulih letih – ne glede na manjše spodrseljaje – pozitiven.

Letos – žal – nismo mogli pripraviti mladinske delovne akcije, ker smo imeli na voljo eno samo gradbeno dovoljenje za odsek Murgle III, in še to le v dolžini 591 metrov. Strokovna služba je že 11. 9. 1980 vložila v občinah Moste-Polje in Vič-Rudnik zahtevo za izdajo lokacijskega dovoljenja za 7 odsekov v skupni dolžini 9.391 metrov, vendar uspeha v času, določenem za akcijo, ni bilo.

V prejšnjih letih smo vso našo aktivnost usmerili v to, da smo zagotovili izvedbo mladinske delovne akcije z udeležbo številnih brigad iz pobratenih mest in občin, pri čemer je večjih trpela tudi učinkovitost akcije (lani smo dobili gradbeno dovoljenje za odsek Cesta na Brdo-Koseze 2 dni pred prihodom brigad, letos pa nas je dosledno racionalna uporaba sredstev (zmanjšanih zaradi inflacije) prisilila, da se – zavedajoč se odgovornosti do mladine – ne smemo spuščati v improvizacije. Vsi želimo, da bi bila PST čimprej zgrajena, vendar moramo računati z možnostmi izvajalcev in racionalnostjo izgradnje. Prostih, enostavnih odsekov, ki bi bili idealni za delo mladinskih brigad, prak-

tično ni več, zato bo bodoče delo mladine in brigad predvsem dopolnjevalo gradnjo PST v okviru dela izvajalcev, kot ga bo določil odbor za gradnjo PST.

Ob tej priložnosti moramo omeniti pomemben prispevek mladine in starešin JLA, ki je tudi to pot dokazala svojo tesno povezanost z delovnimi ljudmi in letos spomladi zgradila 1.300 m dolg odsek na Golovcu.

Denarna vprašanja

V letih 1977-78, 1979 in 1980 in v prvih 5 mesecih letos smo na podlagi Družbenega dogovora o gradnji, urejanju in vzdrževanju PST zbrali 37.131.424,20 din in porabili 29.831.961,05 din. S porabljenimi sredstvi smo zgradili in bolj ali manj hortikulturno uredili 12.476 m PST.

V lokacijskem in premoženjsko-pravnem postopku je 9.847 m PST. Poleg odsekov, ki so v lokacijskem in premoženjsko-pravnem postopku, je izdelanih idejnih načrtov še za 3.707 m PST. V izdelavi so načrti za 3.825 m PST. Odseki po obstoječih ulicah so dolgi 2.360 m. Dolžina odsekov, ki jih bodo zgradili drugi investitorji, je 2.068 m. Z zgoraj omenjenim denarjem smo poravnali naslednje stroške:

	din
– za stroške lokacijskih dokumentacij, načrtov, cenitev in za pridobivanje zemljišč v prvi fazi	4.223.993,00
– za nabavo orodja	257.780,60
– za stroške izgradnje	
– plačila KPL po situacijah	12.506.391,55
– drugi stroški gradnje, vzdrževanja in nadzora	1.691.591,60
– za stroške mladinskih delovnih akcij in vikend akcij	6.686.149,20
– za stroške strokovne službe	
– materialni stroški	801.781,80
– osebni dohodki (bruto)	3.663.868,30

Za letos imamo – poleg zaostankov, ki jih bomo še zbrali – z družbenim dogovorom zagotovljenih še 12.500.000 din, potrebno pa bo zgraditi 21.807 m poti. Sestavljenci družbenega dogovora pri oceni stroškov za izgradnjo PST niso mogli upoštevati nekaterih nepredvidenih stroškov, podražitev in inflacije; izračun je bil narejen po dotlej poznanih ocenah predvidenih stroškov za tekoči meter poti v višini 1.500 din. Nepredvideni stroški so bili: začetni odkupi zemljišč, prispevek za spremembo namembnosti kmetijskega zemljišča (8 milijonov din), obvezne geo-

detške storitve, dokumentacije, odškodnine, stroški za zakoličenje trase, izdelava delilnih načrtov, plačilo vpisovanja novih izmer v zemljiško knjigo, povečani stroški mladinskih brigad, nabava in vzdrževanje orodja.

Povprečna letna stopnja inflacije je 18 %, v gradbeništvu pa 26 %. Ob upoštevanju povprečne stopnje inflacije in delnem upoštevanju devalvacije dobimo srednjo vrednost faktorja podražitve 2.895. Po tem izračunu je cena dokončne gradnje 125.039.388 din. Cena za tekoči meter PST se je torej povečala od prvotnih 1.500 din na 6.167,50 din (upošteva se tudi dodatne stroške). Tako bomo za dokončanje gradnje potrebovali po današnjih cenah še 112.593.388,00 dinarjev.

Primerjalna analiza nam je pokazala, da so bila zbrana sredstva trošena proporcionalno.

Kako priti do manjkajočih sredstev?

Dokončna izgradnja PST je v srednjeročnem planu občin in mesta. Občinske konference SZDL, občinski sveti Zveze sindikatov in občinske konference ZSMS se morajo potruditi, da zagotovijo večje število podpisnikov samoupravnih sporazumov, kajti po prvem odzivu (60 %) se stvari niso bistveno spremenile. Najboljša je Šiška, najmanjši pa je uspeh v občini Vič-Rudnik. Z družbenopolitičnimi skupnostmi (splošna poraba) in samoupravnimi interesnimi skupnostmi pa bomo po solidarnostnem načelu sestavili anekse oziroma posebne sporazume.

Vzdrževanje in ohranjanje podobe PST

Vzdrževanje PST postaja ena izmed osnovnih nalog odborov podpisnikov DD o varstvu spomenikov NOB, ob podpori občinskih in zveze komunalnih skupnosti in sodelovanju strokovnih organizacij. PST je objekt, ki povezuje Ljubljano in terja enotno vzdrževanje. Pripravljenost šol, krajevnih skupnosti in DO za vzdrževanje PST je potrebno pozdraviti in sprejeti. PST mora biti vzorno urejena vsak dan, ne pa samo enkrat ali dvakrat na leto.

Hkrati je treba na vse možne načine preprečiti, da bi PST postala poligon za objestne motoriste in mopediste ali celo avtomobilska obvoznica, kar je v nasprotju z njenim spominskim in rekreacijskim namenom.

Tudi sajenje raznih drevesc in sadik (primeri v Murglah) je treba preprečiti, saj – ne glede na verjetno dobro voljo posameznikov – kazi podobo enotnosti in monumentalnosti celotnega objekta, ki je drevored.

Sklep

Ko analiziramo opravljeno delo, lahko ugotovimo, da zaradi našega vztrajnega dela zamisel o Poti spominov in tovarištva že globlje prodira v zavest Ljubljančanov. PST je sicer spomenik, ki bi moral govoriti sam zase, toda – izkušnje nam kažejo, da brez nenehnega in aktivnega, mobilizatorskega dela ne bomo ustvarili projekta, ki smo ga sprejeli. Brez podpore vseh družbenih dejavnikov, ki že imajo moralno podporo velike večine Ljubljančanov, starih in novih, si ni mogoče zamisliti racionalne in učinkovite gradnje PST, še posebej ne v današnjih pogojih, ki niso naklonjeni akcijam te vrste, čeprav za gradnjo PST – dokaj pozno – poravnavamo predvsem dolg junaški vlogi Ljubljane za našo nacionalno in socialno osvoboditev.

Priprave na samoprispevek III. je osrednja tema številnih sestankov, ki potekajo v teh dneh v vseh krajevnih skupnostih. V krajevni skupnosti Ledina se je 10. septembra sestala razširjena predsedstva KK SZDL. Med drugim so se dogovorili o nadaljnji družbenopolitični dejavnosti na tem področju.

FOTO: BOJAN BARBIČ